

De Russische beer in het hol van de leeuw

Boek: Mark Traa – *De Russen komen! Nederland in de Koude Oorlog*

Tekst: Boyd van Dijk

Wat doe je wanneer ‘Oosterse horden’ de landsgrenzen naderen en Nederland op elk moment verzeild kan raken in een apocalyptisch inferno? Een vraag waar de autoriteiten zich tijdens de Koude Oorlog het hoofd over braken en waar ze, zoals blijkt uit het speurwerk van *HP/De Tijd* journalist Mark Traa, eigenaardige antwoorden op wisten te geven.

In zijn boek onthult hij aan de hand van grondig archiefonderzoek verbaazingwekkende weetjes en verhalen over wat de autoriteiten zouden ondernemen bij een communistische inval en een mogelijk nucleaire aanval. Leden van de Communistische Partij Nederland moesten bijvoorbeeld worden opgepakt en geïnterneerd, en theater Carré zou gaan fungeren als een mortuarium. Ook ontdekte hij dat wanneer het grootste deel van de krijgsmacht zich in Nederlands-Indië ophield, de regering voornemens was om bij een Russische aanval de overgebleven troepen in Nederland in te zetten bij de evacuatie van de eliteburgers naar een ‘veilig gebied’. Het belang van Nederland lag hierbij niet bij de bescherming van de eigen burgerbevolking, maar bij een behouden aftocht voor de bovenlaag van de samenleving. Sinister.

Tegelijkertijd bleken de vele maatregelen, operaties, toekomstscenario's en andere voorzorgsmaatregelen – ondanks de goede bedoelingen – onbegonnen werk, en uit te draaien op Kafkaëske toestanden. In 1961 viel bijvoorbeeld bij alle huishoudens in Nederland een brief op de mat met daarin de ‘Wenken voor de bescherming van uw gezin en uzelf’. Een verklaring waarin men vriendelijk doch dringend werd verzocht om bij de inslag van de atoombom zo spoedig mogelijk achter een boom of in een greppel te duiken en om daar ‘te blijven liggen, totdat de storm van de luchtdruk met zijn vliegende scherven en vallend puin voorbij is.’ Schrijver Harry Mulisch had voor diezelfde bewoner een wijzere raad in petto en schreef daarover in zijn parodie op de ‘Wenken’: ‘U moet rekening houden met temperaturen in de orde van vijfduizend graden Celsius. Het is dus zaak dat u een flinke voorraad ijs hebt ingeslagen. Het beste kunt u het in een badkuip storten, deze verder aanvullen met water en ieder lid van uw gezin om de beurt in het koude water laten plaatsnemen.’

Het vlot geschreven werk van Traa roept ambigue gevoelens op van verwondering en ontzetting, maar stelt ook teleur door het gebrek aan duiding en historische achtergronden (geen noten, gebrekkige literatuurlijst). Dat het op de longlist staat voor het beste geschiedenisboek van 2009 is een prikkelende lofuiting aan de schrijver. Een aanmoedigingsprijs waar niettemin enkele vraagtekens bij geplaatst mogen worden. ■

Mark Traa

De Russen komen! Nederland in de Koude Oorlog

Uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Gennep

€ 18,50

Beoordeling: ★★★★★

Mag ik jou gelukkig maken?

Toneel: Toneelgroep Amsterdam – *Kruistochten*

Tekst: Sophie Reinders

Je wilt het liever niet, maar je ontkomt er niet aan. Als je *Kruistochten* van Toneelgroep Amsterdam hebt gezien, ga je nadenken over je vrienden, over je familie en over je geliefde. De komedie van Alan Ayckbourn gaat over het gepassioneerde *enfant terrible* Norman (Hans Kesting) die een romantisch weekendje weg wil met zijn schoonzusje Annet (Karina Smulders). Hun partners, de harde zakenvrouw Ruth (Renée Fokker) en de sullige veearts Tom (Roeland Fernhout), worden hiervan op de hoogte gesteld door broer Rik (Fred Goossens) en zijn bemoeizuchtige vrouw Sarah (Marieke Heebink). Ze komen allemaal samen in het ouderlijk huis, waar Annet hun oude moeder verzorgt. Wat volgt is een ‘familieweekend’ vol intriges, onbegrip en verwijten.

Het stuk bestaat uit drie delen die hetzelfde weekend laten zien vanuit drie perspectieven: eerst vanuit de keuken, vervolgens vanuit de woonkamer en tenslotte vanuit de tuin. Dat is een mooie vondst, omdat het publiek op deze manier van alles getuige is en zich al verheugt op de scènes die nog moeten komen. En geef toe, hoewel familieweekenden vaak niet om uit te houden zijn en je het liefst aan de andere kant van de wereld was geweest, baal je er toch van als je broer in de keuken je zwager een klap geeft terwijl jij net in de woonkamer staat. In *Kruistochten* hoeven we niets te missen.

Ayckbourn zet de karakters zo neer dat je als vanzelf mensen uit je omgeving in ze gaat herkennen: je aartsluie vader die niet weet hoe hij moet afwassen, je flirterige zwager, je hysterische schoonzus die alles in goede banen probeert te leiden. Die herkenning is er, omdat *Kruistochten* geen cynisch stuk is over de illusie van de liefde, maar eerder een reëel stuk over de onmacht om lief te hebben. Zo zegt Rik op het ene moment: ‘Sarah denkt er niet over om vreemd te gaan. Das jammer. Want dan kon ik ook eens vreemdgaan’ om gelijk daarna te zeggen dat hij zich eigenlijk geen andere relatie voor kan stellen. Norman en Ruth kunnen nauwelijks bij elkaar zijn (‘Ik hou ook van jou, maar laat me alsjeblieft met rust!’), maar zeker ook niet zonder elkaar. Deze gecompliceerdheid van liefhebben komt zo goed naar voren door het geweldige spel van de acteurs, met name dat van Renée Fokker en Hans Kesting. Het spelplezier druipt van het podium en als Norman aan het eind van het stuk in één minuut aan drie mensen vraagt of hij ze gelukkig mag maken en hij dit tenslotte ook het publiek vraagt, wil je alleen maar roepen: dat heb je allang gedaan! ■

Toneelgroep Amsterdam

Kruistochten van Alan Ayckbourn (herneming van 2004)

Regie: Ivo van Hove

Nog te zien: 6, 7, 9, 10 oktober, aanvang 18u

Stadsschouwburg Amsterdam

Beoordeling: ★★★★★